

PREDGOVOR

Recepcija

francuskoga

poststruktura-

lizma *između*

zazora i

fascinacije?

Kad smo prije otprilike godinu dana prijevodni blok desetoga, jubilarnog broja ČASOPISA ZA KNJIŽEVNOST, KNJIŽEVNU I KULTURNU TEORIJU **k.** odlučili oblikovati oko teme iz naslova ovoga uvodnika, možda nismo ni bili posve svjesni u kakav se mukotrpan posao upuštamo, ali smo za sigurno jako dobro znali što i zašto želimo napraviti. Povod koji je uvjetovao ovakav tematski odabir bio je višestruk. Krajem rujna 2010. na posebnome sijelu Hrvatskoga semiotičkog društva predstavljen je, ranije objavljeni, broj časopisa QUORUM koji je pod naslovom PRAKSA TEORIJE i pod uredničkom rukom Tomislava Brleka okupio devetnaest podosta različitih, više ili manje književnom teorijom i književnoteorijskim problemima pozabavljenih, tekstova domaćih i stranih autora.¹ Upečatljivo predstavljanje toga posebnog broja časopisa, a zapravo heterogenoga teorijskog zbornika, nepopraćeno raspravom, barem iz vizure dijela prisutnih, zanimljivo se nadovezalo na jednu žustriju raspravu ili, preciznije, na polemički odgovor kojim je David Šporer ranije iste godine reagirao na tekst Aleksandra Mijatovića, objavljen godinu ranije u ZBORNIKU RADOVA 37. SEMINARA ZAGREBAČKE SLAVISTIČKE ŠKOLE (2009).² Poveznica, na prvi pogled neobična ili čak neprimjerena, dug je uobičajenom kritičkom promišljanju o vlastitoj studiju tipičnom za studente završnih godina studija. Iz ove perspektive, čini se da su upravo takve, usputne kavanjske raspravice o planu i programu studija, ponudi izbornih književnih kolegija na Odsjeku za komparativnu književnost i drugim filološkim odsjecima, literaturi koja prevladava na

¹ QUORUM, god. xxv., br. 5/6, 2009, (128–129, sv. 100). Broj okuplja tekstove G. Agambena, S. Agostija, M. M. Bahtina, V. Bitija, M. Blanchota, Z. Božić Blanuše, M. Čale, L. Čale Feldman, J. Derridaa, M. J. Devaney, D. Dude, N. Ivića, T. Jukić, Ž. Kipkea, P. Lacoue-Labarthea, N. Luhmanna, T. Peruško, K. Peternai i P. Violi.

² Tekst Aleksandra Mijatovića naslovljen je 'Druga teorija': bilješka o trenutnim kretanjima u hrvatskoj znanosti o književnosti, a Šporerova reakcija Teorijski turizam. Oba su teksta dostupna na mrežnim stranicama Zagrebačke slavističke škole HRVATSKI PLUS, a Mijatovićev tekst i u tiskanome izdanju zbornika Škole iz 2009.

silabima itd. bile ključan čimbenik koji je interes uredništva usmjerio prema temi kojom smo se, dodatno potaknuti spomenutom polemikom i brojem quoruma, na kraju odlučili pozabaviti. No što smo, dakle, htjeli napraviti i kako pojasniti značenje naslova prijevodnoga bloka?

Ako radove domaćih autora uklopljenih u PRAKSU TEORIJE shvatimo kao svojevrsan presjek recentnih i relevantnih književnoteorijskih istraživanja u hrvatskome akademskom prostoru, takav je pregled zanimljivo usporediti s jednim ranije nastalim, slično koncipiranim pregledom, ne bismo li vidjeli što se u prostoru znanosti o književnosti promijenilo u zadnjih 20-ak godina. Za takvu će usporedbu, ako po strani ostavimo očite koncepcijske razlike, dobro poslužiti zbornik TRAG I RAZLIKA. ČITANJA SUVREMENE HRVATSKE KNJIŽEVNE TEORIJE, koji su 1995. uredili Vladimir Biti, Nenad Ivić i Josip Užarević. Ako, naime, čak i površno usporedimo kompozicijske, sadržajne i stilske razlike između reprezentativnih tekstova u jednom i drugome zborniku, možemo samo zaključiti da tranzicijsko razdoblje u Hrvatskoj nije bilo turbulentno samo za društveno-politički život već i za književnoteorijsku produkciju. Kako, dakle, tako nagla, očita i dubinska promjena pristupa predmetu bavljenja, utječe na proučavanje i poučavanje književnosti te na razgovor o književnome tekstu u akademskome kontekstu, bilo je jedno od naših ključnih pitanja. I nije li izostanak svake naznake rasprave na predstavljanju novoga broja quoruma one hladne večeri u prostorijama Društva sveučilišnih nastavnika manje slučajnost, a više simptom uporabe drugačijega diskursa o književnosti, diskursa koji unatoč proklamiranoj želji za pluralizmom mišljenja i perspektiva brzopotezno i djelotvorno zagušuje svaki suprotstavljeni glas elegantno ga uključujući u uvijek već unaprijed očekivani set mogućih, ali navodno nedovoljno osviještenih ili promišljenih protupozicija. Što se, dakle, promijenilo u međuvremenu, između tih dviju simboličnih, ali proizvoljno odabranih 'bilanci' hrvatske književne znanosti?

Čini se da se ne radi samo o zaokretu prema nizu bitno drugačijih autora, jer se na neka imena kojima je napučena PRAKSA TEORIJE, a uobičajeno utrpavana u 'poststrukturalističku ladicu', referira i u zborniku TRAG I RAZLIKA. Ne radi se dakle samo o značajnoj promjeni referentnoga zaleđa, koja je uostalom i razumljiva i očekivana, nego i o promjeni odnosa spram toga zaleđa i o promjeni odnosa spram vlastitih, podjednako književnoznanstvenih i književnih, sugovornika.

U međuvremenu, obilježenu objavljivanjem dvaju izdanja POJMOVNIKA Vladimira Bitija, kod dijela domaćih znanstvenika značajno se izmijenio stil pisanja o književnoj teoriji i književnosti te način na koji se shvaća složena uzajamnost njihovih odnosa. Niz se autora, mahom (iako ne nužno) iz ranije spomenute 'poststrukturalističke ladice', počeo čitati na drugačiji način ili je bar potaknuo drugačiji tip pisanja o književnosti. Znanstveni radovi iz područja znanosti o književnosti razradili su drugačije principe autolegitimacije: uvedena je, gotovo obvezna, gesta izravna (i nerijetko posprdna) obračuna s prethodnicima koji su se bavili istom temom, nestali su kompozicijska preglednost i postupnost razvijanja jasno izraženih argumenata, korišteni pojmovi ne samo da nisu razjašnjeni, već se nerijetko i potiče terminološka zbrka, stil je nerijetko usložen do nečitljivosti, a tekst pretovaren citatima i često zagušen preopsežnim bilješkama (ponekad jednako dugim kao i glavni tekst).

Čini se da se, barem jedan ogranak, suvremene hrvatske književne teorije, unatoč tome što se teorija navodno "po svojoj biti opire upravo svakom obliku institucionalizacije, dakle metodološkom usustavljanju, tematskoj konceptualizaciji i proceduralnoj formalizaciji"³ uhodao i počeo okostavati. Takvoj se uporabi niza stranih autora, naravno, ne

³ Rečenica je preuzeta iz predgovora naslovljena *Praksa teorije* Tomislava Brleka kojim započinje spomenuti *QUORUM* u kojem, doduše, služi kao objašnjenje pristupa koji u svojoj knjizi *DEMON TEORIJE*, prema Brlekovu mišljenju, zastupa A. Compagnon.

prebacuje izostanak kritičnosti, ali činjenica je da se s njima redovito ophodi na jedan od nekoliko utvrđenih načina koji najčešće zaobilaze objašnjenje idejnih dugova ili uklapanje u konkretnu akademsku, kulturnu, društvenu, političku i povijesnu situaciju u kojoj su pojedini koncepti 'zakuhani'.

Osim toga, nije li posvajanje stilskih obilježja tekstova koji predstavljaju predmet bavljenja gesta poništavanja granice između subjekta i objekta bavljenja i, posljedično, mogućnosti bilo kakve ozbiljnije kritičke refleksije? Može li se doista kritički pristupiti predmetu na koji se, uporno i kružno, primjenjuju kritičke i argumentacijske procedure i postupci koji su iz njega preuzeti? Kontekstualizacija pritom ima jasno utvrđene i vrlo sužene granice, a književni tekst unatoč deklarativnoj želji za ravnopravnim, književno-teorijskim sugovorom, nerijetko postaje tek podlogom ili pozadinom za teoretizacijske ekshibicije. Tako drastičnu promjenu odnosa između književnoga teksta i njegova, u novim okolnostima razuzdana, komentara u akademskome kontekstu treba promatrati i kao složen pedagoški i didaktički problem. Mogu li se književni tekstovi na studiju književnosti slobodno čupati iz izvornoga književnopovijesnoga, pa i širega povijesnoga konteksta? Može li se na nastavi književnosti, osobito na nižim godinama, tekst čitati kao 'reprezentativan' za određenu epohu, stilsku formaciju, pokret ili žanr samo zato što su mu esej, s bitno drugačijom intencijom, posvetili Jacques Lacan ili Roland Barthes? Nije li takvo 'preslagivanje' kanona, iako možda dobrodošlo, ipak zavrijedilo ozbiljniju raspravu koja redovito izostaje? I nisu li u zadnje vrijeme sustavno stjecanje temeljnih književnopovijesnih znanja i tradicionalnoga teorijskog pojmovlja nerijetko podređeni upoznavanju s cijelim setom suvremenih književnoteorijskih kretanja?

Takva 'čitanja', osobito kad ih pokuša oponašati ili izvoditi netko tko nedovoljno poznaje (student ili tko drugi tko se u disciplinu tek uvodi) ili svjesno zanemaruje književnopovijesnu dimenziju teksta, neki aspekt djela olako može precijeniti

ne bi li oprimjerio kakav teorijski koncept, iako određena književnopovijesna kontekstualizacija znatno umanjuje značaj toga aspekta teksta ili na njega baca bitno drugačije svjetlo. Takav smo odnos spram autora koji se tradicionalno nazivaju poststrukturalistima (što god taj naziv podrazumijevao) poistovjetili s 'fascinacijom', kojoj se ne predbacuje posvemašnja nekritičnost, nego uhodanost i otupljenost kritičkih prigovora najčešće upućenih cijeloj grupi privilegiranih teorijskih autoriteta. Na drugome je pak kraju pozicija 'zazora' od bilo kojega oblika metodološke inovacije u vlastitome radu. Potonji pristup nije stran mnogim književnim katedrama na domaćim neofilološkim odsjecima. Riječ je, dakle, o svjesnome i potpunome zaobilaženju suvremene književne teorije koja, na ovoj strani spektra, nerijetko doista izaziva 'zazor' koji nije opravdan sustavnim ili kritičkim čitanjem. Tako shvaćen 'tabor zazora' ipak valja razlikovati od pomodnosti, ponekad popraćene 'fingiranim zazorom', koja podrazumijeva posezanje za nekim imenima i referencama samo kako bi se radovima priskrbio privid aktualnosti, pri čemu se također neizravno podliježe pritisku novih oblika znanstvene legitimacije.

Pozicija koju zagovaramo, stoga, ne odbacuje ni poststrukturalizam ni bilo koji drugi oblik suvremene teorijske misli, ali zagovara kritički raznovrsniji pristup takvom književnoteorijskom 'kanonu' i drugačije propitivanje njegova sadržaja i konkretnih mehanizama njegove institucionalizacije.⁴ Svjesni skliskosti takve pozicije (koja, doduše, nije ništa 'skliskija' od dviju upravo opisanih pozicija na suprotstavljenim krajevima spektra), zagovaramo vrstu kritičkoga pristupa koji podrazumijeva uravnotežen odnos tradicionalnih književnopovijesnih znanja i suvremene teorijske misli, koji je kritičan čak i prema onome čemu je posebno naklonjen i koji ne zazire ni od čega što prvotno nije upoznao i argumentirano odbacio.

⁴ Kad je riječ o problemu strukturiranja domaćega teorijskog 'kanona', zanimljiv primjer predstavlja slučaj Svetozara Petrovića i njegove, s popisa literature netragom nestale, izvrsne studije *PRIRODA KRITIKE* (1972).

Zagovaramo, dakle, kritički pristup koji nije ni bezrezervna fascinacija ni neinformiran zazor. Kad književno djelo ili korpus djela svomu čitatelju nametne problem, valja posegnuti za teorijom kako bi se osvještenije propitao i razradio, iako to ne podrazumijeva i pronalazak jedinstvenoga, konačnog rješenja ili univerzalne metode (polazi se, uostalom, svaki put od konkretnih problema pred koje nas stavljaju isti ili novi tekstovi i koji zahtijevaju drugačije pokušaje rješavanja). Takav je pristup neusporediv s pristupom koji traži 'književnu žrtvu' na kojoj će iskušati kakav novi, atraktivni ili, jednostavno, simpatični teorijski koncept neovisno o tome kako 'prianja' uz predmet i je li za njega doista, na bilo kojoj razini, relevantan.

Kao studente, koji su postali žrtve novoga režima studija, zanimao nas je, dakle, prije svega pedagoški aspekt teorije književnosti koji podrazumijeva niz pitanja: Kako nekoga danas uvesti u znanost o književnosti? Za koga pisati i za koga govoriti o književnosti na navodno ozbiljnijoj, znanstvenoj razini? Što uopće znači studirati književnost, pa i komparativnu književnost, u Hrvatskoj danas? Jesu li književnopovijesna i književnoteorijska znanja postala međusobno isključiva? Kontekst, koji je u zborniku TRAG I RAZLIKA još uvijek igrao značajnu ulogu u analizama suvremene hrvatske književnoteorijske misli, postupno se, čini se, sužavao da bi se do PRAKSE TEORIJE u tekstovima pojedinih autora izgubio bez traga. Odlučili smo se stoga pozabaviti srodnim problemima, ali šireći ponovno perspektivu i shvaćajući kontekst na ponešto ozbiljniji i složeniji način: bilo da se radi o analizi povijesnih, političkih i društvenih čimbenika i njihovu utjecaju na razvoj pojedine ideje, bilo da se radi o iscrpnome arhivskom istraživanju i filološkoj rekonstrukciji sačuvanih tekstova i njihovu značaju za pojedinu zvučnu parolu ili često prenošen citat, bilo da se radi o odnosu snaga među članovima odsjeka ili među odsjecima na fakultetu i njihovu utjecaju na uspješnost pojedinoga teorijskog pristupa, bilo da se radi o analizi ideoloških reperkusija, na prvi pogled simpatičnih, igara riječima ili aluzijama.

S obzirom na to da smo, uređujući ovaj broj, *praksu teorije* shvatili kao njezinu *uporabu* i *zlouporabu* u najrazličitijim institucionalnim kontekstima i u različite institucionalne svrhe, u prijevodnome smo bloku htjeli okupiti tekstove koji na raznovrsne načine pokušavaju 'uokviriti' svoje teme povezane s opusima, pojedinim tekstovima, idejama, časopisima i utjecajem nekih od autora kojima se najčešće priljepljuje poststrukturalistička etiketa. Deset tekstova okupljenih u prijevodnome bloku koji slijedi predstavljaju stoga deset proizvoljno okupljenih pozicija kojima se, na različite načine, u različitoj mjeri i različitim povodima, prikazuju ili kritiziraju različiti aspekti, na različite načine shvaćena, poststrukturalizma i djela autora koji mu se konvencionalno pridružuju kao glavni predstavnici.

Deset okupljenih tekstova trebalo bi ponuditi niz mogućnosti za drugačije razumijevanje francuskoga poststrukturalizma i njegovih glavnih predstavnika te za drugačije postavljanje pitanja francuskome poststrukturalizmu i njegovim glavnim predstavnicima. Pojedini tekstovi i pojedini kritički argumenti imaju, nesumnjivo, i svojih slabih strana, te pristupaju sličnim temama i problemima s međusobno suprotstavljenih stajališta, no uključeni su u broj kako bi se skicirale što raznovrsnije kritičke pozicije koje mogu potaknuti polemički dijalog ili barem drugačije razmišljanje o domaćim trendovima te institucionalnim pozicijama i taborima, kad je riječ o proučavanju i poučavanju književnosti. *Praksa teorije*, u akademskome kontekstu u kojemu jedino i postoji kod nas, mora uključiti i pitanje poučavanja, koje je nužno i pitanje odgovornosti.

Temat broja osim prijevodnoga bloka čine i tri studentska rada posvećena više ili manje srodnim temama (D. Rajčić, V. Radaković, N. Vukobratović). Posljednja tri studentska rada (I. Velisavljević, K. Špiranec, M. Lipošinović) nadovezuju se, naravno, na različite aspekte temata, ali s njime ne čine koherentnu cjelinu pa ih valja shvatiti kao dio jedinstvene cjeline koju ipak čine svi studentski radovi čitani odvojeno od prevedenih tekstova. Pri odabiru tekstova za prijevod, prednost su imali kod nas slabo prevedeni i uopće neprevedeni autori, odnosno, čak i u izvornicima teško dostupni ili posve nedostupni tekstovi.

Prva tri teksta broja, i temata, predstavljaju, na prvi pogled, 'pomaknut' prikaz osnovnih obilježja strukturalizma i poststrukturalizma te okolnosti njihove pojave s obzirom na filozofske i teorijske prethodnike. 'Izmještena' perspektiva uvjetovana je u najvećoj mjeri i osobitim intelektualnim životopisima trojice autora: Thomasa Pavela, Lubomira Doležela i Perryja Andersona. Thomas Pavel u svome tekstu *O diskrecijskom intelektualnom ponašanju*, koji je šesto poglavlje autorove knjige *LE MIRAGE LINGUISTIQUE* (1988) objavljene i u engleskome prijevodu pod naslovom *THE SPELL OF LANGUAGE* (2001), iznosi zanimljiv prikaz francuske filozofske i lingvističke tradicije s početka i iz prve polovice 20. st. koje su stvorile osobito povoljne preduvjete za širenje 'lingvističkoga modela' na francuskoj poslijeratnoj intelektualnoj sceni. Zanimljivo je autorovo tumačenje popularnosti, odnosno nepopularnosti, pojedinih pravaca istraživanja u filozofiji na podlozi povijesnih i političkih okolnosti, i pokušaj da se bujanje pojedinih intelektualnih moda u Francuskoj objasni s obzirom na ekonomsku situaciju u zemlji. Posebno je vrijedan Pavelov pokušaj komparativne analize razvoja pojedinih intelektualnih trendova unutar Francuske i u ostatku Europe, koji ukazuje na višestruku uvjetovanost specifičnosti suvremene francuske intelektualne povijesti koja je u najvećoj mjeri i proizvela složen kompleks ideja koji poistovjećujemo s 'poststrukturalizmom'.

Nakon Pavela, koji se rodio u Bukureštu, doktorirao u Parizu, a veći dio znanstvene karijere izgradio u Kanadi i Sjedinjenim Državama, što je formiralo i njegov osobito vrijedan i zanimljiv pogled na suvremenu francusku intelektualnu povijest, slijedi tekst Lubomira Doležela, rođenoga u Čehoslovačkoj i školovanoga pod izravnim utjecajem intelektualne tradicije Praške škole, koji se nakon 1968. trajno nastanio u Kanadi. U radu *Poststrukturalizam: pogled s Karlova mosta*, objavljenu u časopisu POETICS TODAY (2000) još jednom do izražaja dolazi pronicljivost višestruko 'izmještenih' perspektiva. Doležel pokazuje u kojoj su mjeri navodni dosezi kasnije francuske strukturalističke i poststrukturalističke misli nerijetko svodivi na istraživačke uvide praških strukturalista, podsjećajući još jednom na važnost Praške lingvističke škole i njezinih, danas ponekad neopravdano zaboravljenih, doprinosa suvremenoj znanosti o književnosti. Posljednji 'opći' i 'pomaknuti' pregled odnosi se na osvrt Perryja Andersona, britanskoga povjesničara i ljevičarskoga intelektualca, koji u tekstu *Struktura i subjekt*, preuzetome iz knjige IN THE TRACKS OF HISTORICAL MATERIALISM (1983) kritički promatra odnos strukturalističke i poststrukturalističke misli i marksizma. Autor pokušava objasniti razloge "povlačenja galskoga marksizma" pred strukturalističkom pošasti ističući da ni strukturalisti ni poststrukturalisti nisu ponudili zadovoljavajući odgovor na temeljna teorijska pitanja i probleme o odnosu "strukture i subjekta" zbog kojih su postupno i preuzeli dominantan položaj na poslijeratnoj francuskoj intelektualnoj sceni.

Središnji i najopsežniji dio broja čini šest podosta raznolikih tekstova koji se na bitno različite načine bave francuskom (pariškom) intelektualnom scenom 60-ih i/ili pojedinim njezinim predstavnicima u različitim fazama svoga znanstvenog djelovanja. Uvod u jezgru broja stoga predstavlja kraći tekst o jednome od 'mitskim' događaja u novijoj francuskoj političkoj i društvenoj povijesti. Tekst Damjana Rajačića *Francuski svibanj 1968. i zapljena kolektivnog sjećanja*, posvećen je

svibnju 1968. s naglaskom na naknadnim reinterpetacijama, prekrajanjima i zlouporabama onovremenih događaja kojima se, prema autorovu mišljenju, redovito potiskuje eksplozivan politički karakter prosvjedâ. Valja napomenuti da i drugi autori okupljeni u ovome broju događaje iz francuskoga svibnja '68. na najraznovrsnije načine povezuju sa strukturalizmom, poststrukturalizmom i njihovim značajnim predstavnicima, čime se također razbijaju uhodane pripovijesti anegdotalnoga karaktera o sudioništvu ili nesudioništvu pojedinih istaknutih intelektualaca u svibanjskim zbivanjima.

Slijede svojevrsni portreti (ili antiportreti?) Rolanda Barthesa, Julije Kristeve, Jacquesa Lacana i Jacquesa Derridaa, koji na različite načine prikazuju pojedine aspekte njihova rada i djelovanja izvan, kod nas uvriježenih, prikazivačkih matrica. U tekstu *Roland Barthes kao sveti Polikarp*, preuzetome iz knjige *LES ANTIMODERNES, DE JOSEPH DE MAISTRE À ROLAND BARTHES* (2005), Antonine Compagnon, kojeg su hrvatski čitatelji imali priliku upoznati zahvaljujući prijevodu knjige *DEMON TEORIJE* (2007), bavi se ranom i kasnom fazom Barthesova intelektualnoga životopisa ukazujući na piščeve, na prvi pogled neočekivane ili, s obzirom na uobičajene prikaze 'modernoga' ili 'postmodernoga' Barthesa, gotovo aberantne antimodernističke sklonosti. Compagnonov tekst trebao bi biti posebno primamljiv i stoga što se autorov interes za antimodernizam može kontrastirati s antimodernizmu posvećenim radovima Zorana Kravara, koji su obilježili zadnje desetljeće u hrvatskoj znanosti o književnosti (*ANTIMODERNIZAM* (2003), *SVJETONAZORSKI SEPAREI* (2005), *KAD JE SVIJET BIO MLAD* (2010)). Tekst Patrica Ffrencha *Julia Kristeva: L'Étrangère*, preuzet iz knjige *THE TIME OF THEORY: A HISTORY OF TEL QUEL (1960 – 1983)* (1995), posvećen je pomnom istraživanju složene uloge koju je 60-ih i 70-ih godina u pariškome intelektualnom životu, surađujući na časopisu *TEL QUEL*, odigrala Julija Kristeva. Cijela Ffrenchova studija predstavlja iznimno zanimljivo istraživanje odsječka francuske intelektualne po-

vijesti koji je u uopćenim prikazima nerijetko bio prekrojen uz pomoć par anegdota i priča o mitskoj ulozi pojedinih sudionika. French je izrazito pažljivom i, zapravo filološkom, analizom građe okupljene oko časopisa *TEL QUEL* pokušao rekonstruirati složene tragove intelektualnih utjecaja, posudbi i preradbi koji se na zanimljiv način presijecaju upravo u intelektualnu djelovanju Julije Kristeve.

U tekstu *Francuski frejdizam: Lacan*, preuzetome iz knjige *LA PENSÉE* 68 (1988), prevedenom na engleski pod naslovom *FRENCH PHILOSOPHY OF THE SIXTIES: AN ESSAY ON ANTI-HUMANISM* (1990), autorskoga dvojca Luca Ferryja i Alaina Renaulta – isprva sudionika poststrukturalističkih kretanja, a kasnije njegovih radikalno desničarski pozicioniranih kritičara – lakanovska se psihoanaliza kritizira zbog antihumanističkih pretpostavki. Autori najznačajnijim predstavnicima poststrukturalizma u knjizi vrlo žestoko predbacuju odbacivanje tradicionalnih humanističkih vrijednosti koje, prema njihovoj mišljenu, vrhunac doseže s Lacanovom koncepcijom subjekta i iskrivljenom interpretacijom Freudova naslijeđa koje prenaglašava značaj navodno iracionalne komponente u opusu utemeljitelja psihoanalize. Tekst 27. predavanja Manfreda Franka preuzet je iz autorove knjige *WAS IST NEOSTRUKTURALISMUS?* (1984). Predavanje otpočinje Frankovim osvrtom na Derridaov tretman problema znaka i značenja te pokušava uspostaviti uzajamnu, prema autorovu mišljenju, za obje strane produktivnu, kritiku između hermeneutike i onoga što naziva ‘neostrukturalizmom’. Autorovo tumačenje francuskoga ‘neostrukturalizma’ posebno je zanimljivo jer je izvedeno na podlozi tradicije njemačke filozofije i hermeneutike koja baca drugačije svjetlo na francusku uporabu niza autora i koncepata iz njemačke filozofske tradicije.

Sljedeći je tekst također posvećen Derridau, ali je izložena kritička pozicija još jednom višestruko izmještena. Radi se, naime, o osvrtu marksističkoga teoretičara Aijaza Ahmada *Derrida u pomirenju: SABLASTI MARXA i politika dekonstrukcije*,

objavljenome 1994. u časopisu NEW LEFT REVIEW. Tekst je ranije iste godine izložen na Europskome institutu za humanističke studije u Ljubljani kao reakcija na Derridov tekst *Predavanje o Marxu*. Autor izlaže iscrpno čitanje Derridaova teksta kritizirajući njegov pokušaj izmirenja dekonstrukcije i marksizma te više ili manje implicitne pokušaje da se dekonstrukcija proglaši društveno ili politički relevantnom i djelatnom praksom. Ahmadov tekst tako zatvara središnji dio broja koji se, različitim istaknutim pojedincima francuskih 60-ih, 70-ih i 80-ih i njihovim intelektualnim naslijeđem, bavi iz najrazličitijih, gotovo isključivo, europskih perspektiva (francuski poststrukturalizam iz perspektive suvremenika ili sudionika pokreta s vremenske distance, iz pozicije njemačke filozofske tradicije, iz očišta britanskoga istraživača francuske intelektualne povijesti ili iz marksističke vizure indijskoga teoretičara). Treći i posljednji dio temata posvećen je stoga američkoj recepciji poststrukturalizma. Kako se u Sjedinjenim Državama pojavila, proširila i postupno institucionalizirala nova francuska intelektualna moda, kroz koje je preobrazbe pritom prošla te kako je izmijenila humanističke i društvene odsjeke američkih sveučilišta i, učinkom povratnoga djelovanja zahvaljujući dominaciji engleskoga jezika, dio europskoga akademskog prostora, samo su neka od pitanja kojima se bave preostali tekstovi. Treći dio temata stoga započinje još jedanput 'izokrenutom' perspektivom. Prikaz recepcije francuskoga poststrukturalizma u Sjedinjenim Državama ispisuje Francuz François Cusset u tekstu *Književnost i teorija*, preuzetom iz knjige FRENCH THEORY. FOUCAULT, DERRIDA, DELEUZE & LES MUTATIONS DE LA VIE INTELLECTUELLE AUX ÉTATS-UNIS (1992). Autor vješto pokazuje složen proces institucionalizacije francuske teorije u američkim humanističkim i društvenim znanostima te različite oblike njezine uporabe i zlouporabe u akademskoj industriji.

U tekstu *Recepcija dekonstrukcije u američkoj teoriji književnosti* autorica Vanja Radaković daje kratak prikaz osnovnih obilježja Derridaove dekonstrukcije ne bi li se u ostatku

rada pozabavila ključnim predstavnicima dekonstrukcije sa Sveučilišta Yale – Josephom Hillisom Millerom i Paulom de Manom te njihovom reinterpetacijom dekonstrukcije i njezinom primjenom u čitanju književnih tekstova. Tekst Nikole Vukobratovića *Kome prijete nevidljivi meci? Političke implikacije novohistorističke prakse* bavi se, no na bitno drugačiji način, još jednim značajnim američkim pristupom književnome tekstu. Rad, doduše, ne propituje složene veze novih historista s pojedinim predstavnicima poststrukturalizma (među kojima je najčešće spominjan Foucault), već odnos novohistorističke prakse spram marksizma, kao drugoga pola u odnosu na koji se novi historizam pokušavao definirati. Pokušajem da se istraži ideološki naboj specifičnoga znanstvenog pristupa autor doprinosi ispitivanju mogućnosti kontekstualnoga istraživanja pojedinih književnoteorijskih pristupa uopće, što je tim značajnije kad se u obzir uzme prepuštenost novoga historizma zakonima američkoga akademskog tržišta. Posljednji tekst temata rad je autorskoga dvojca Stevena Knappa i Waltera B. Michaelsa *Protiv teorije*, objavljen prvotno kao članak u časopisu CRITICAL INQUIRY 1984., a kasnije kao dio knjige u kojoj su okupljeni tekstovi nastali kao reakcija na Knapp-Michaelsov tekst (AGAINST THEORY. LITERARY STUDIES AND THE NEW PRAGMATISM, 1985). Tekst je nakon objavljivanja izazvao brojne rasprave i različite kritičke odgovore, ponajviše stoga što ne izaziva pojedini tip bavljenja teorijom, nego dovodi pod znak pitanja književnu teoriju uopće. Rad je osobito zanimljiv jer predstavlja poziciju s koje su francuska filozofija i književna teorija u Sjedinjenim Državama najčešće i bile napadane – riječ je o kritici iz vizure analitičke filozofije utemeljene na dugoj tradiciji pragmatizma. Provokativnim američkim napadom na teoriju zaokružen je dio temata posvećena američkoj recepciji francuskoga poststrukturalizma, ali i temat u cjelini.

Tri teksta kojima broj završava nisu ni na koji način povezani s temom broja, ali se mogu povezati s preostalim studentskim radovima uključenima u temat, kojih je cilj, u

cjelini, prikazati dio studentske književnoteorijske i književnokritičke djelatnosti, neovisno o koncepcijama pojedinih brojeva. Prvi tekst, rad Ivana Velisavljevića naslovljen *Zagovornica želje – Freudovo TUMAČENJE SNOVA i MULHOLLAND DRIVE Davida Lyncha*, predstavlja iznimno zanimljiv pokušaj presijecanja, kod nas još uvijek prečesto ‘zazorne’, psihoanalitičke teorije i filmoloških interesa u interpretaciji koja će svakoga zasigurno potaknuti da još jednom, na posve drugačiji način, pogleda poznat Lynchov film. Rad *Antimodernistička modernistica – Elementi antimodernizma u romanima Virginije Woolf* Kristine Špiranec oslanja se na Kravarova, ranije spomenuta i s Compagnonovim tekstom povezuje, istraživanja antimodernizma, ali ovaj put primijenjena na pomno i poticajno čitanje sedam djela poznate engleske spisateljice. Riječ je o čitanju koje neke aspekte autoričina djela nesumnjivo pokazuje u posve novu svjetlu. Posljednji tekst, *Čin čitanja romanse kao ‘zaposjedanje’* Marite Lipošinović, zanimljiva je interpretacija romana *ZAPOSJEDANJE* A. S. Byatt, u kojoj se uobičajena čitanja žanrova trivijalne književnosti vješto usložnjavaju ne samo primjenom na književni predložak koji bi u svakoj tradicionalnoj podjeli nesumnjivo bio smješten u domenu ‘visoke književnosti’ već i više ili manje ekspliciranim interpretacijskim priključcima na različite književnoteorijske pristupe, od arheptipske kritike Northropa Fryea do psihoanalize.

Uredništvo

Zagreb, studeni 2011.